

Ўзбекистон — БМТ: Тинчлик ва барқарорлик йўлидаги самарали ҳамкорлик

Маълумки, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти турли қитъада жойлашган ва турли сиёсий табиатга эга бўлган давлатлар ўртасидаги ўзаро узвий ҳамкорликни йўлга қўйишга бел боғлаган жаҳонда тинчлик ва барқарорликни қарор топтириш ва мустақамлашга интилаётган энг нуфузли халқаро ташкилот ҳисобланади. Унинг халқаро муносабатлардаги аҳамияти беқиёс бўлганлиги боис, дунё миқёсидаги глобал жараёнлар БМТ иштирокида кечади, мураккаб можаролар эса БМТ Хавфсизлик Кенгаши қарорига мувофиқ бартараф этилади. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов таъкидлаганидек, “Бизнинг тасаввуримизда, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти — барча давлатларнинг, минтақаларнинг, бутун жаҳон ҳамжамиятининг энг муҳим муаммоларини муҳокама қилиш ва ечиш учун тузилган ноёб ташкилотдир. БМТ — бу халқларнинг тинч-тотув яшашга бўлган эзгу иродасининг буюк рамзи, инсоният маънавий тараққиётининг ёрқин нишонасидир”.

БМТ дунёда кечаётган ҳар қандай сиёсий жараёнларни мувофиқлаштириш ва бошқариш, минтақавий можароларни бартараф этиш, табиий офатларнинг олдини олиш, камбағалликка қарши курашиш каби кенг қамровли муаммоларни ҳал этиш йўлида самарали фаолият юритиб келмоқда. БМТ давлатларнинг ички ва ташқи сиёсатига таъсир кўрсатиш қудратига эга бўлган ягона ва обрўли сиёсий ташкилот ҳисобланади.

Ўзбекистоннинг ушбу нуфузли халқаро ташкилотга аъзо бўлиш истаги мустабид шўро тузуми давридаёқ, яъни мустақилликка эришишимиздан олдин армонли орзу сифатида халқимизнинг юрагидан жой олган эди. Муҳтарам Юртбошимизнинг 1991 йил июнда, яъни юртимиз истиқлолга эришишидан аввал айтган қуйидаги сўзлари ушбу фикрни яққол тасдиқлайди: “Ўзбекистон келажакда тенг ҳуқуқли ва суверен давлат сифатида БМТга аъзо бўладиган кун келишига аминман. Бу бизнинг қонуний ҳуқуқимиздир, бу — халқаро қонунларга асосланган давр талабидир, жафокаш ўзбек халқининг, республикамизда яшовчи барча эрксевар фуқароларнинг истагидир”.

Орадан кўп ўтмай бу армонли орзу ушалди. 1992 йилнинг 2 мартида БМТнинг Нью-Йоркдаги бош қароргоҳида Ўзбекистоннинг миллий байроғи ҳилпиради. Ушбу кундан эътиборан мамлакатимиз глобал ва минтақавий муаммоларнинг муҳокамасида ҳамда муҳим халқаро қарорларни қабул қилиш жараёнида БМТнинг тенг ҳуқуқли аъзоси сифатида бевосита қатнашиш имкониятига эга бўлди.

Ўзбекистон ўша ондан бошлаб БМТ билан ҳамкорлик қилишнинг устувор йўналишларини белгилаб олди. Булар, жумладан, бугунги кундаги хавфсизлик ва барқарорликка таҳдидларга қарши курашиш, шунингдек, Афғонистонни қайта тиклаш, оммавий қирғин қуролларини тарқатмаслик, экологик муаммоларни ҳал этиш, хусусан, Орол денгизи фожиасининг оғир оқибатларини юмшатиш, ижтимоий-иқтисодий ривожланиш, инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш каби масалалардир.

Ўтган давр мобайнида республикаимиз ушбу нуфузли халқаро ташкилот билан фаол сиёсий мулоқотни йўлга қўйишга муваффақ бўлди. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг БМТ Бош Ассамблеясининг 48-сессиясида қатнашиши орқали мазкур сиёсий мулоқотга тамал тоши қўйилиб, давлатимиз раҳбари илк бор мустақил Ўзбекистон ва унинг имкониятларини халқаро ҳамжамиятга эълон қилди. Шундан бери минтақада тинчлик ва барқарорликни мустаҳкамлашда Ўзбекистон БМТ билан фаол ҳамкорлик қилиб келмоқда. Масалан, Президентимиз Марказий Осиёда ядровий қуролдан холи ҳудудни ташкил этиш ташаббусини илгари суриб, бу ҳақдаги шартнома 2006 йилнинг сентябрь ойида Семипалатинск шаҳрида имзоланди. БМТ Бош Ассамблеясининг 61 ва 63-сессияларида Ташкилотга аъзо давлатларнинг кўпчилиги овози билан “Марказий Осиёда ядро қуролидан холи ҳудуд” Резолюцияси қабул қилинди, 2009 йилнинг март ойидан бошлаб эса, ушбу Шартнома кучга кирди.

Бошқа бир мисол: Ўзбекистон Республикаси Президенти 1995 йилнинг октябрида БМТ Бош Ассамблеясининг 50-сессиясида Афғонистонга қурол-яроғ эмбаргосини жорий қилиш ҳамда ушбу мамлакатга дўст бўлган давлатлар гуруҳини тузиш ташаббусини илгари сурди. Мазкур ташаббус 1999 йилда “Афғонистондаги зиддиятни бартараф этишнинг асосий принциплари тўғрисида”ги Тошкент декларациясида ўз аксини топди. Бу декларация афғон заминида тинчлик ўрнатишнинг асосий тамойилларини ўз ичига олган бўлиб, “6+2” дея юритилувчи мулоқот гуруҳи иштирокчиларининг нуқтаи назарлари ва ёндашувларини бирлаштирувчи муҳим ҳужжатга айланди.

Афғонистондаги вазиятни барқарорлаштириш борасида БМТ билан ҳамкорлик доирасида 2008 йил апрель ойида Бухарестда бўлиб ўтган НАТО/СЕАП саммитида Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов афғон муаммосини ҳал этиш мақсадида “6+2” мулоқот гуруҳини “6+3” гуруҳига айлантириш ҳақидаги таклифни илгари сурганди. Бу гуруҳга Афғонистонга қўшни бўлган давлатлар билан бирга, АҚШ ва Россия ҳамда НАТО ташкилотининг кириши назарда тутилган. Ушбу саммитда ва бошқа олий анжуманларда мамлакатимиз раҳбари афғон муаммосини

фақат ҳарбий йўл билан ҳал қилиб бўлмаслигини уқтириб, афғон халқига, унинг маданий қадриятларига, хусусан, ислом динига ҳурмат билан қараш, турли этник гуруҳларнинг ўзаро муроса қилишига ёрдам кўрсатиш, жафокаш афғон заминида қайта тиклаш ва бунёдкорлик ишларига кўмак бериш, бунинг учун ҳамкорликда корхоналар қуриш лозимлигини такрор ва такрор таъкидаб келмоқда.

Ўзбекистоннинг 2010 йил июнь ойида Қирғизистон жанубидаги зўравонлик қурбонларига ёрдам кўрсатиш борасидаги тadbирлари ҳамда унинг оқилона ва вазмин сиёсати жаҳон ҳамжамияти томонидан юқори баҳоланди. Бир қатор давлатлар раҳбарлари, БМТ Бош котиби Пан Ги Мун ва бошқа халқаро ташкилотлар вакиллари, шунингдек, бир қатор давлатларнинг раҳбарлари Ўзбекистон Президенти Ислom Каримовга 2010 йил июнь ойида Қирғизистон жанубидаги фожиали воқеалар оқибатида юзага келган вазиятни бартараф этиш борасидаги Ўзбекистоннинг конструктив саъй-ҳаракатлари учун миннатдорлик билдирдилар.

Шунингдек, Ўзбекистон ва БМТнинг экология соҳасидаги ҳамкорлиги доирасида Оролбўйидаги вазият дeгpадациясининг олдини олиш ва Орол фожиаси оқибатларини енгиллаштириш бўйича қабул қилинган тезкор чоралар устувор аҳамиятга эга. БМТ Ўзбекистонга ушбу масалани ҳал этиш борасида кўмак беришга тайёр эканлигини амалда намоёиш этиб келмоқда.

2010 йил апрель ойида БМТ Бош котиби Пан Ги Мун шахсан Оролбўйи минтақасига ташриф буюрди. Унинг сўзларига кўра, кўрган манзаралари унда ўчмас таассурот қолдирди. Пан Ги Мун Орол муаммосини ҳал этишга кўмаклашишга, ушбу экологик фожа оқибатларини бартараф қилиш учун БМТнинг эксперт салоҳияти, молиявий ва бошқа ресурсларини жалб этиш борасидаги барча саъй-ҳаракатларни сафарбар қилишга тайёр эканлигини билдирди.

Ўзбекистон ҳаммуаллифлигида ишлаб чиқилган “Оролни қутқариш халқаро жамғармасига БМТ Бош Ассамблеясида кузатувчилик мақомини бериш” тўғрисидаги резолюция БМТ Бош Ассамблеяси 63-сессиясида барча томонидан қўллаб-қувватланган муҳим ҳужжатлардан бири бўлди. Пан Ги Мун Марказий Осиё давлатлари томонидан Оролни қутқариш халқаро жамғармаси доирасида амалга оширилаётган саъй-ҳаракатларни тўла қўллаб-қувватлади.

Орол денгизи муаммоларини ҳал этиш сув-энергетика ресурсларидан рационал ва оқилона фойдаланиш масалалари билан бевосита боғлиқ. Трансчегаравий дарёларни ҳимоя қилиш ва улардан фойдаланишни тартибга солувчи халқаро ҳуқуқ меъёрларига қатъий риоя этиш алоҳида аҳамиятга эга. Бу масала

бўйича БМТнинг 1991 йил 25 февраль, 1992 йил 17 март ва 1997 йил 21 майдаги конвенциялари давлатларнинг “трансчегаравий таъсирга эга бўлган фаолиятни амалга оширишда трансчегаравий дарёларнинг хусусиятини инобатга олган ҳолда, улардан оқилона ва адолатли тарзда фойдаланишга” мажбур эканлигини уқтиради.

Ўзбекистон Республикасининг БМТ билан ўзаро ҳамкорлиги ушбу ташкилот доирасида чегараланиб қолмай, балки БМТ оиласига кирувчи қатор ихтисослашган ташкилотлар билан ҳам самарали ҳамкорлик тобора чуқурлашиб бормоқда. Хусусан, БМТнинг Жаҳон банки, Халқаро валюта фонди (ХВФ), Жаҳон савдо ташкилоти (ЖСТ), Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти (ЖССТ), БМТнинг болалар жамғармаси (ЮНИСЕФ), БМТнинг фан, таълим ва маданият масалалари бўйича ташкилоти (ЮНЕСКО), БМТнинг Европа бўйича иқтисодий комиссияси (ЕИК), БМТ савдо ва ривожланиш бўйича конференцияси гуруҳи каби ихтисослаштирилган муассасалари билан ҳамкорлик йилдан-йилга ривожланиб бормоқда.

Биз учун Ўзбекистон ва ЮНЕСКО ўртасидаги ҳамкорлик ҳам алоҳида аҳамият касб этмоқда. “Уруш ғоялари инсон онгида пайдо бўлади, шу боис инсон онгида тинчлик ғояларини шакллантирмоқ лозим”, — дейилади ЮНЕСКОнинг таъсис Низомида. Ушбу олий мақсаддан келиб чиқиб, мазкур ташкилот дунё мамлакатларида фан, таълим, маданиятни ҳар томонлама ривожлантириш орқали инсоният тараққиётига муҳим ҳисса қўшиб келмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси ва ЮНЕСКО ўртасида самарали ҳамкорлик йўлга қўйилган. Ўзбекистоннинг Бухоро, Самарқанд, Хива ва Шаҳрисабз шаҳарлари ЮНЕСКОнинг Бутунжаҳон ёдгорликлар рўйхатига киритилган. ЮНЕСКО билан ҳамкорликда бир қатор лойиҳалар муваффақиятли амалга оширилмоқда. ЮНЕСКО ташкилоти ҳам мамлакатимиз маданий ҳаётида фаол иштирок этмоқда. “Шарқ тароналари” халқаро мусиқа фестиваллари, буюк ўтмишимиз билан боғлиқ тарихий саналарнинг ЮНЕСКО юбилейлари сифатида кенг нишонланиб келинаётганлиги ўзаро ҳамкорликнинг аҳамияти ва нуфузини янада оширмоқда.

Ўзбекистон БМТнинг низомий, ёрдамчи ва конвенциявий ташкилотлари билан инсон ҳуқуқларини муҳофаза қилиш соҳасида яқиндан ҳамкорлик қилади. Ушбу йўналишда 70 дан ортиқ халқаро ҳужжатлар билан бирга олти асосий битимга қўшилди. Ўзбекистон ушбу ҳужжатлар доирасида ўзининг халқаро мажбуриятларини изчил равишда бажармоқда ва мазкур соҳада ўзининг мустақил сиёсатини ишлаб чиқди.

БМТнинг 2000 йилда, 189 давлат раҳбарлари иштирок этган олий даражадаги Саммитида Мингйиллик тараққиёт мақсадлари эълон

қилинган бўлиб, ушбу мақсадларга эришиш БМТга аъзо давлатларнинг барчаси учун муҳим стратегик аҳамиятга эга.

Таъкидлаш жоизки, Мингйиллик тараққиёт мақсадларининг асосий жиҳатлари “Адолат” СДПнинг мақсад ва вазифалари билан ҳамоҳангдир. Мингйиллик тараққиёт мақсадларининг Ўзбекистондаги стратегиясидан жой олган барча саккиз йўналиш бизнинг партиямиз сайловолди дастурида ҳам ўз ифодасини топган. Қолаверса, “Адолат” СДП сайловолди дастурининг “Ташқи сиёсат: миллий манфаатлар устуворлиги” деб номланган бобида “Мингйиллик тараққиёт мақсадларига эришиш масаласи алоҳида тилга олинган бўлиб, бу борада мамлакатимизнинг икки томонлама ҳамда кўп томонлама ўзаро манфаатли халқаро ҳамкорлигини ривожлантириш муҳим вазифа этиб белгиланган.

Республикамизда Мингйиллик тараққиёт мақсадларини амалга оширишда бир қатор ютуқлар қўлга киритилмоқда. Хусусан, мамлакатимизда таълим сифатини ошириш, хотин-қизларнинг жамиятдаги ролини ва фаоллигини ошириш, болалар ўлимини камайтириш, оналар соғлигини яхшилаш, турли юқумли ва хавfli касалликларнинг олдини олиш, экологик барқарорликни таъминлаш борасида юқори натижаларга эришилмоқда. Кейинги ўн йил давомида Ўзбекистон йиллик давлат бюджети харажатларининг салкам 60 фоизи ижтимоий соҳа эҳтиёжлари учун сарфланаётгани эса алоҳида эътиборга моликдир.

2010 йил 20-21 сентябрь кунлари Ўзбекистон Республикаси Президенти БМТ бош қароргоҳи — Нью-Йорк шаҳрида ташкил этилган БМТ Бош Ассамблеясининг Мингйиллик ривожланиш мақсадлари бўйича олий даражадаги ялпи мажлисида сўзлаган нутқи дунёнинг кўзга кўринган сиёсатчилари, экспертлари ва қатор нуфузли ташкилотлар вакиллари томонидан жуда юксак баҳоланди. Чунки ундаги фикрлар ва илгари сурилган ғоялар глобал ва минтақавий миқёсда долзарб аҳамиятга эга бўлган муаммоларнинг самарали ечимлари билан боғлиқдир.

Юртбошимиз мазкур чиқишида Афғонистон масаласига яна бир қарра алоҳида тўхтатилиб ўтди. Сабаби, Афғонистон дунёнинг энг ташвишли, чигал ва қарама-қаршиликка тўла муаммоси бўлиб, 30 йилдан буён ушбу заминда давом этаётган ҳарбий ҳаракатлар кутилган натижани бергани йўқ. Бу эса афғон муаммосини ҳарбий йўл билан ҳал этиб бўлмаслигини янада яққолроқ кўрсатмоқда.

Бир сўз билан айтганда, ўтган давр мобайнида Ўзбекистон Республикаси Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг фаол аъзоларидан бирига айланди. Мана йигирма йилдирки, мамлакатимиз ушбу халқаро ташкилот билан узвий ҳамкорлик қилиб, дунёда ва минтақада тинчлик ва барқарорликни таъминлашга муносиб ҳисса қўшиб келмоқда. Мамлакатимизнинг

БМТ доирасида глобал ва минтақавий масалаларда кўтариб чиққан ташаббуслари кўплаб ижобий саъй-ҳаракатларнинг бошланишига сабаб бўлибгина қолмай, Ўзбекистоннинг халқаро майдондаги нуфузини юксалтиришга ҳам муносиб хизмат қилмоқда.

Қодир Жўраев,
Олий Мажлис Қонунчилик палатасининг Мудофаа ва хавфсизлик
масалалари қўмитаси раиси,
Ўзбекистон “Адолат” СДП фракцияси аъзоси.

Адолат, 2 март 2012 йил